

„Това, що правеше впечатление в изгледа на града, бе спокойствието му. По масите пред кафенетата хората се шегуваха, разговаряха, пушеха. Миришеше на бира, на печено месо, на плодове, на съхнещ тютюн – успокоителни провинциални миризми на завършен труд и мирна почивка.“¹⁵

„Улиците бяха сънливи и безлюдни, както винаги преди прохладата на вечерните часове. Полъхваше вятър и носеше миризма на съхнещ тютюн, на зрели плодове, на застояли канални води, които чакаха есенните дъждове, за да се превърнат в смъртоносни източници на тифус и дизентерия.“¹⁶

Всички тези описания – толкова типизирани, толкова обобщени в архетипа на есента, на края на играта, на края на войната – са толкова важни за Димовия роман. Едва ли е възможно да се говори по същество за него, без да се говори за тях. Навсякъде все тази склонност към алегорическия пейзаж. И макар при Димов да отсъства сравнението (а то е най-честото средство за изграждането на алегорията при българските белетристи-модернисти: мислите на героинята в един от романите на Константин Петканов се разбягват „като червеи“, дните „летят като мотоциклети“ в един разказ на Димо Хаджилиев и т. н.), то фигурацията е също тъй идеологически стегната, нероманова, бедна.

Тютюнът – това е миризмата на провинциалния, но и екзотичния градец. Но тютюневата цигара, когато стои в женска ръка, е знак за еманципация. „Как щеше да погледне бъдещата ѝ свекърва на пушенето, на роклите ѝ, на обноските ѝ?“¹⁷ Бъдещата свекърва на фройлайн Елена Петрашева е майката на Айтел Бенц и живее в Кил, Северна Германия. Изглежда, че съгласно предположението на Димовата героиня и в Германия обикновените буржоазни майки трудно биха възприели пушещата жена.

Но тютюнът е амбивалентен носител на социално значение. „Пред вратите на къщите, върху четвъртити камъни или малки дървени столчета, седяха стари жени, облечени в черно, пушеха тютюн или подвикваха на нечистите и загорели деца, които се валяха в изобилния прах на улицата“¹⁸. Тези бедни жени пушат тютюн също както богатата Петрашева. Но не съвсем. Когато вмъква пушенето при описанието им, Димов го прави, за да подчертае безнадеждната им социална съдба. Сред първобитния декор на четвъртите камъни тези вдовици са характеризирани именно чрез тютюна като представители на низшите съсловия. Веднъж елемент на модерно, еманципирано поведение, тютюнът друг път илюстрира изостаналостта.